

Metallien vapaat(?) elektronit: Sommerfeldin teoria

Fermi-Dirac jakauma: $n_F(\beta(E - \mu)) = \frac{1}{e^{\beta(E - \mu)} + 1}$

Kemiallinen potentiaali:
 $\mu = \partial U / \partial N|_{V,S}$

Nämä elektronit ovat jumissa

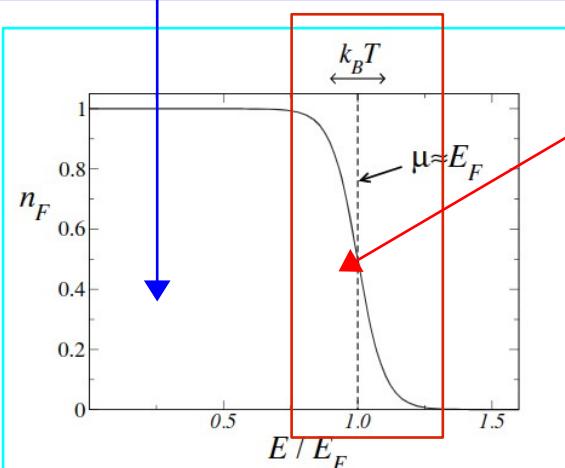

Fig. 4.1 The Fermi distribution for $k_B T \ll E_F$. The dashed line marks the chemical potential μ , which is approximately E_F . At $T = 0$ the distribution

Nämä elektronit pääsevät tekemään jotakin

Oletus: elektronit metallissa ovat kuin elektronit laatikossa

$$\psi_{\mathbf{k}}(\mathbf{r}) \sim e^{i\mathbf{k} \cdot \mathbf{r}} \quad \mathbf{k} = \frac{2\pi}{L}(n_1, n_2, n_3) \quad \epsilon(\mathbf{k}) = \frac{\hbar^2 |\mathbf{k}|^2}{2m}$$

$$N = 2 \sum_{\mathbf{k}} n_F(\beta(\epsilon(\mathbf{k}) - \mu)) = 2 \frac{V}{(2\pi)^3} \int d\mathbf{k} n_F(\beta(\epsilon(\mathbf{k}) - \mu))$$

Metallien vapaat(?) elektronit: Sommerfeldin teoria

$$n_F(\beta(E - \mu)) = \frac{1}{e^{\beta(E-\mu)} + 1} \quad N = 2 \sum_{\mathbf{k}} n_F(\beta(\epsilon(\mathbf{k}) - \mu)) = 2 \frac{V}{(2\pi)^3} \int d\mathbf{k} n_F(\beta(\epsilon(\mathbf{k}) - \mu))$$

Fermi-energia E_F = kemiallinen potentiaali, kun $T = 0$

Fermi-lämpötila

$$T_F = E_F/k_B$$

Fermi-aaltovektori

$$E_F = \frac{\hbar^2 k_F^2}{2m}$$

Fermi-nopeus

$$v_F = \hbar k_F/m$$

Kun $T = 0$: $N = 2 \frac{V}{(2\pi)^3} \int d\mathbf{k} \Theta(E_F - \epsilon(\mathbf{k})) = 2 \frac{V}{(2\pi)^3} \int^{|k| < k_F} d\mathbf{k} = 2 \frac{V}{(2\pi)^3} \left(\frac{4}{3} \pi k_F^3 \right)$

$\rightarrow k_F = (3\pi^2 n)^{1/3} \quad E_F = \frac{\hbar^2 (3\pi^2 n)^{2/3}}{2m}$

Metallien vapaat(?) elektronit: Lämpökapasiteetti

Tarvitaan kokonaisenergia

$$E = \frac{2V}{(2\pi)^3} \int d\mathbf{k} \epsilon(\mathbf{k}) n_F(\beta(\epsilon(\mathbf{k}) - \mu)) = \frac{2V}{(2\pi)^3} \int_0^\infty 4\pi k^2 dk \epsilon(\mathbf{k}) n_F(\beta(\epsilon(\mathbf{k}) - \mu))$$

Vapaille elektroneille $k = \sqrt{\frac{2\epsilon m}{\hbar^2}}$ $\rightarrow dk = \sqrt{\frac{m}{2\epsilon \hbar^2}} d\epsilon$

$$\rightarrow \begin{cases} E = V \int_0^\infty d\epsilon \epsilon g(\epsilon) n_F(\beta(\epsilon - \mu)) \\ N = V \int_0^\infty d\epsilon g(\epsilon) n_F(\beta(\epsilon - \mu)) \end{cases}$$

missä tilatiheys g on

$$g(\epsilon)d\epsilon = \frac{2}{(2\pi)^3} 4\pi k^2 dk = \frac{(2m)^{3/2}}{2\pi^2 \hbar^3} \epsilon^{1/2} d\epsilon$$

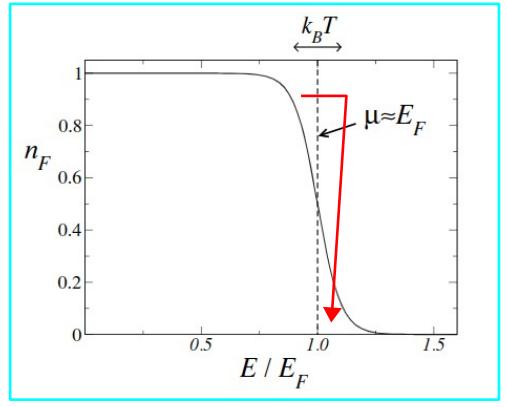
$$\rightarrow g(\epsilon) = \frac{3n}{2E_F} \left(\frac{\epsilon}{E_F} \right)^{1/2}$$

Metallien vapaat(?) elektronit: Lämpökapasiteetti

$$\left\{ \begin{array}{l} E = V \int_0^\infty d\epsilon \epsilon g(\epsilon) n_F(\beta(\epsilon - \mu)) \\ N = V \int_0^\infty d\epsilon g(\epsilon) n_F(\beta(\epsilon - \mu)) \end{array} \right. \quad g(\epsilon) = \frac{3n}{2E_F} \left(\frac{\epsilon}{E_F} \right)^{1/2}$$

Tästä on vähän paha mennä ratkaisemaan kemiallinen potentiaali

Onneksi $T \ll T_F \rightarrow \mu \approx E_F$

$$E(T) = E(T=0) + (\tilde{\gamma}/2)[Vg(E_F)(k_B T)](k_B T)$$

$$n_F(\beta(E - \mu)) = 1 - n_F(\beta(\mu - E))$$

Jos g on vakio E_F :n läheellä
→ tarkasti oikein

Jos g muuttuu paljon E_F :n läheellä
→ vähemmän oikein

vakio

energia

tilatiheys $\times$
energiaväli
= elektroneja
yhteenä

Metallien vapaat(?) elektronit: Lämpökapasiteetti

$$E(T) = E(T = 0) + (\tilde{\gamma}/2)[Vg(E_F)(k_B T)](k_B T) \quad T \ll T_F$$

$$\rightarrow C = \partial E / \partial T = \tilde{\gamma} \left(\frac{3Nk_B}{2} \right) \left(\frac{T}{T_F} \right)$$

klassinen C_V

$$C = \gamma T + \alpha T^3$$

dictions for the coefficient γ in units of 10^{-4} J/(mol-K).

Material	γ_{exp}	γ_{th}
Lithium (Li)	18	7.4
Sodium (Na)	15	11
Potassium (K)	20	17
Copper (Cu)	7	5.0
Silver (Ag)	7	6.4
Beryllium (Be)	2	2.5
Bismuth (Bi)	1	5.0
Manganese (Mn)	170	5.2

Druden malliin verrattuna siis

- C_V pieneni tekijällä $T / T_F \approx 0,01$
- nopeus kasvoi v_F :ksi → $\langle v^2 \rangle$ kasvaa tekijällä T_F / T

- ▶ Lämmönjohtavuudessa nämä kompensoivat toisensa
- ▶ Seebeckin kertoimessa eivät

$$\kappa = \frac{1}{3} n C_V \langle v \rangle^2 \tau$$

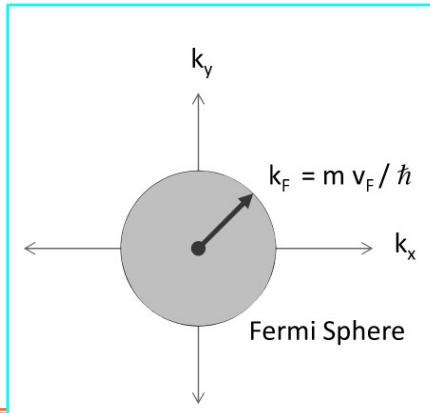
Miksi Druden teoria antaa oikeita tuloksia?

Liikeyhtälö $\frac{d\mathbf{p}}{dt} = \mathbf{F} - \frac{\mathbf{p}}{\tau}$ ei voi olla oikein, sillä Fermi-jakauman elektronit eivät voi sirota mielivaltaisesti

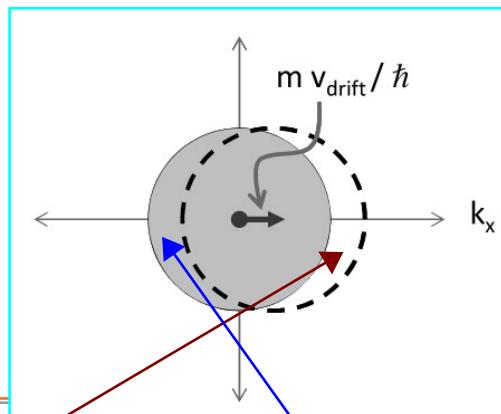
Todellisuudessa tilanne on tämä:

Kun ulkoista kenttää ei ole, elektronit liikkuvat kaikkiin suuntiin mutta keskimäärin ei minnekään

Kun ulkoinen kenttä on, elektronit liikkuvat kaikkiin suuntiin mutta keskimäärin enemmän kenttää vastaan

E pääälle

Täältä sirotaan tänne (joko suoraan tai välitilojen kautta)

Ovatko elektronit siis vapaita?

Sommerfeldin teoria selittää monia asioita muttei onnistu kaikessa

- * Tyypilliset sirontapituuudet metalleissa ovat jopa 100 Å. Miksi elektronit eivät törmää atomiytimiin?
- * Mitkä elektronit ovat metalleissa vapaita ja mitkä taas eivät?
- * Elektronien lämpökapasiteetti on edelleen epätarkka ja vaihtelee metallista toiseen.
- * Elektronien vuorovaikutusta ei ole otettu huomioon lainkaan.
- * Miksi kaikki aineet eivät ole metalleja?

Atomit ja jaksollinen järjestelmä

Debyen malli lämpökapasiteeteille
Sommerfeldin malli metallille

kuvaavat joitakin ilmiöitä oikein mutteivät ottaa huomioon *kiteisen aineen atomirakennetta*

Kiusallista...ehkä on parasta katsoa vähän tarkemmin niitä atomeja

Neljä kvanttilukua

- Pää: $n = 1, 2, 3, \dots$
- Kulmaliikemäärä: $l = 0, 1, \dots, n-1$
(s,p,d,f,...)
- z-komponentti: $l_z = -l, \dots, l$
- Spin: $-1/2$ tai $1/2$

Atominrakennuksen periaatteet

- Aufbau: alimman energian tilat täytetään ensin
- Madelung: energiajärjestys on pienimmästä $n+l$ arvosta suurempaan, tasapelissä valitaan pienempi n

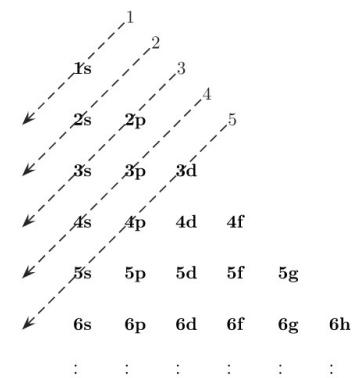
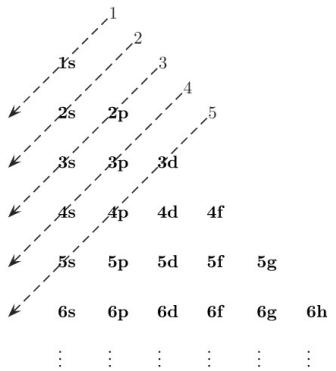

Fig. 5.1 Ordering of filling orbitals in atoms (Madelung's rule).

Atomit ja jaksollinen järjestelmä

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
hydrogen 1 H 1.0079	beryllium 4 Be 9.0122	boron 5 B 10.811	carbon 6 C 12.011	nitrogen 7 N 14.007	oxygen 8 O 15.999	fluorine 9 F 18.998	helium 2 He 4.0026
lithium 3 Li 6.941	magnesium 12 Mg 24.305	aluminum 13 Al 26.982	silicon 14 Si 28.086	phosphorus 15 P 30.974	sulfur 16 S 32.065	chlorine 17 Cl 35.453	neon 10 Ne 20.180
sodium 11 Na 22.990	potassium 19 K 39.098	calcium 20 Ca 40.078	rubidium 37 Rb 85.468	strontium 38 Sr 87.62	scandium 21 Sc 44.956	yttrium 39 Y 88.906	lanthanum 57 La 138.91
1s 2s 3s 4s 5s 6s	2p 3p 4p 5p 6p	3d 4d 5d 6d	4f 5f 6f	5g	6s 7s	7p 8p	1s ² 1s ² 2s ² 2p ⁶ 1s ² 2s ² 2p ⁶ 3s ² 3p ⁶
1s 2s 3s 4s 5s 6s	2p 3p 4p 5p 6p	3d 4d 5d 6d	4f 5f 6f	5g	6s 7s	7p 8p	1s ² 1s ² 2s ² 2p ⁶ 1s ² 2s ² 2p ⁶ 3s ² 3p ⁶
1s 2s 3s 4s 5s 6s	2p 3p 4p 5p 6p	3d 4d 5d 6d	4f 5f 6f	5g	6s 7s	7p 8p	1s ² 1s ² 2s ² 2p ⁶ 1s ² 2s ² 2p ⁶ 3s ² 3p ⁶

3d-elektronit

* Lanthanide series

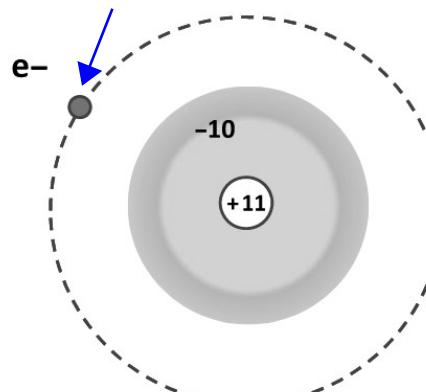
lanthanum La 138.91	cerium Ce 140.12	praseodymium Pr 140.91	neodymium Nd 144.24	promethium Pm [145]	samarium Sm 150.36	euroopium Eu 151.96	gadolinium Gd 157.25	terbium Tb 158.93	dysprosium Dy 162.50	holmium Ho 164.93	erbium Er 167.26	thulium Tm 168.93	ytterbium Yb 173.04
actinium Ac [227]	thorium Th 232.04	protactinium Pa 231.04	uranium U 238.03	neptunium Np [237]	plutonium Pu [244]	americium Am [243]	curium Cm [247]	berkelium Bk [247]	calfoniium Cf [251]	einsteinium Es [252]	fermium Fm [257]	mendelevium Md [258]	nobelium No [259]

** Actinide series

Atomit ja jaksollinen järjestelmä

Sisäkuorien elektronit varjostavat ydintä ulommita

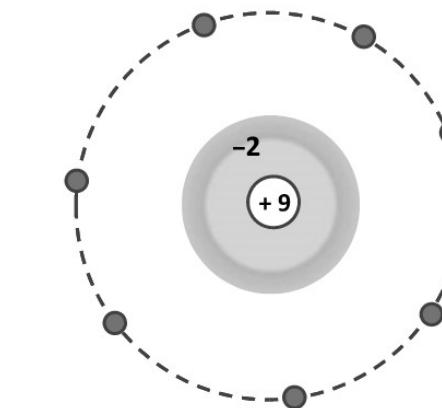
Na, yksinäinen 3s-elektroni

$$Z_{eff} \approx +1$$

Ionisaatioenergia: 5,1 eV

F, seitsemän elektronia ulkokuorella

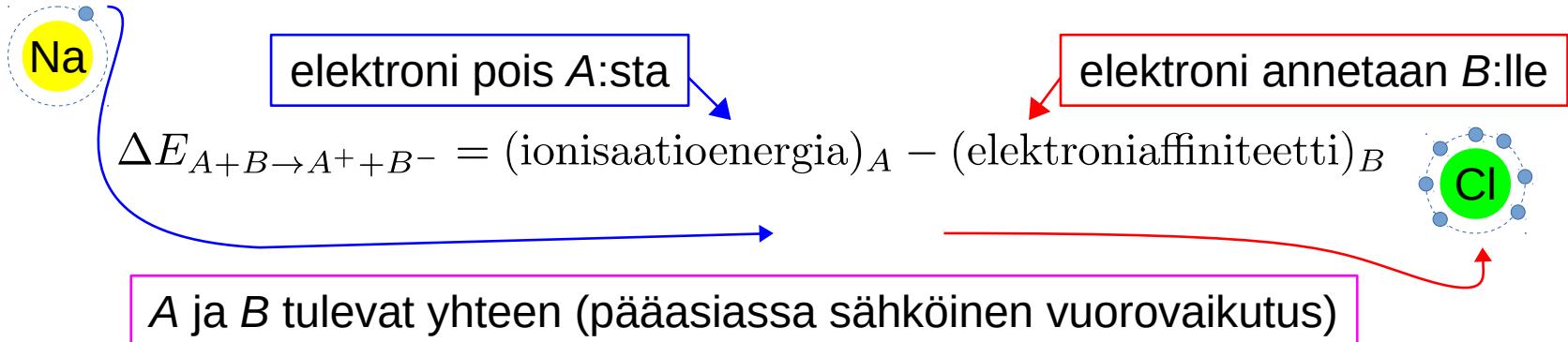
$$Z_{eff} \approx +4 - +7$$

puolet muista varjostaa: $+9-2-6/2=+4$

Ionisaatioenergia: 17,4 eV

Kemialliset sidokset: Ionisidos

Yksi atomi luovuttaa elektronin toiselle → ionit

koheesioenergia = energia, joka vapautuu, kun $A^+ + B^- \rightarrow AB$

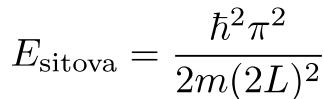
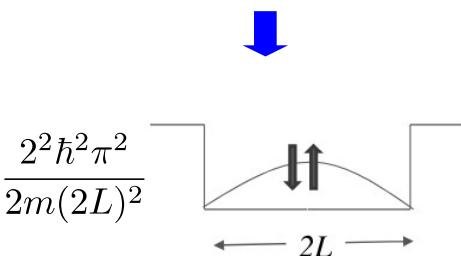

$$\Delta E_{A+B \rightarrow AB} = (\text{ionisaatioenergia})_A - (\text{elektroniaaffiniteetti})_B - (AB:\text{n koheesioenergia})$$

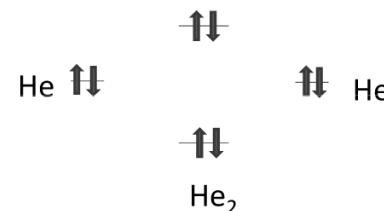
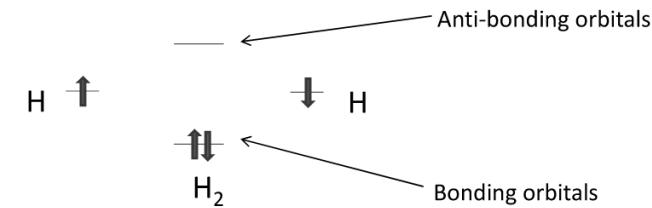
Kemialliset sidokset: Kovalentti sidos

Atomien orbitaalit muodostavat sitovan ja ei-sitovan tilan. Mutta miksi?

Kuva 1: hiukkanen laatikossa

molekyylien muodostuminen
voidaan hahmottaa samoin

Kemialliset sidokset: Kovalentti sidos

Atomien orbitaalit muodostavat sitovan ja ei-sitovan tilan. Mutta miksi?

Kuva 2: tiukan sidoksen teoria

Kaksi identtistä ydintä, yksi elektroni

$$H = K + V_1 + V_2 = \frac{\mathbf{p}^2}{2m} - \frac{e^2}{4\pi\epsilon_0|\mathbf{r} - \mathbf{R}_1|} - \frac{e^2}{4\pi\epsilon_0|\mathbf{r} - \mathbf{R}_2|}$$

Yrite: $|\psi\rangle = \phi_1|1\rangle + \phi_2|2\rangle$ $(K + V_i)|i\rangle = \epsilon_0|i\rangle$

Oletus: $\langle i|j\rangle = \delta_{ij}$

$$\sum_j H_{ij}\phi_j = E\phi_i$$

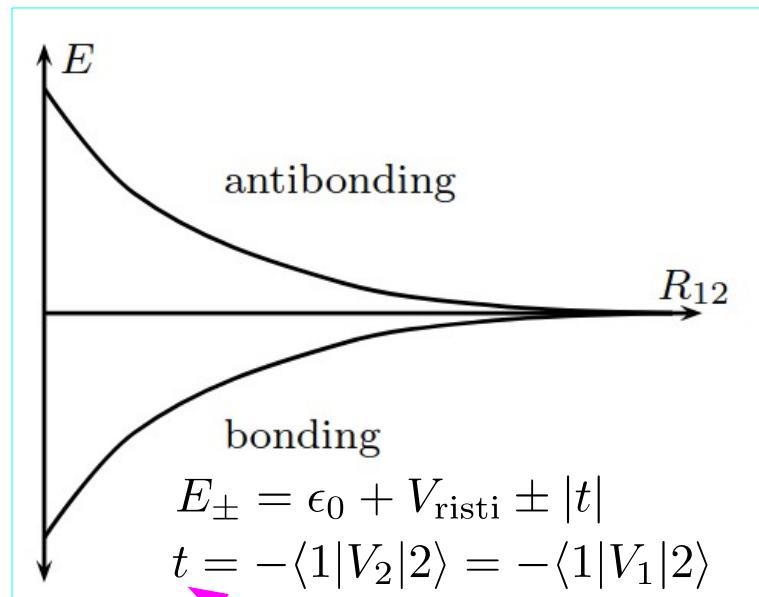
$H_{11} = H_{22} = \epsilon_0 + V_{\text{risti}}$
 $H_{12} = H_{21}^* = -t$
 $V_{\text{risti}} = \langle 1|V_2|1\rangle = \langle 2|V_1|2\rangle$
 $t = -\langle 1|V_2|2\rangle = -\langle 1|V_1|2\rangle$

$$\begin{pmatrix} \epsilon_0 + V_{\text{risti}} & -t \\ -t^* & \epsilon_0 + V_{\text{risti}} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} \phi_1 \\ \phi_2 \end{pmatrix} = E \begin{pmatrix} \phi_1 \\ \phi_2 \end{pmatrix} \rightarrow E_{\pm} = \epsilon_0 + V_{\text{risti}} \pm |t|$$

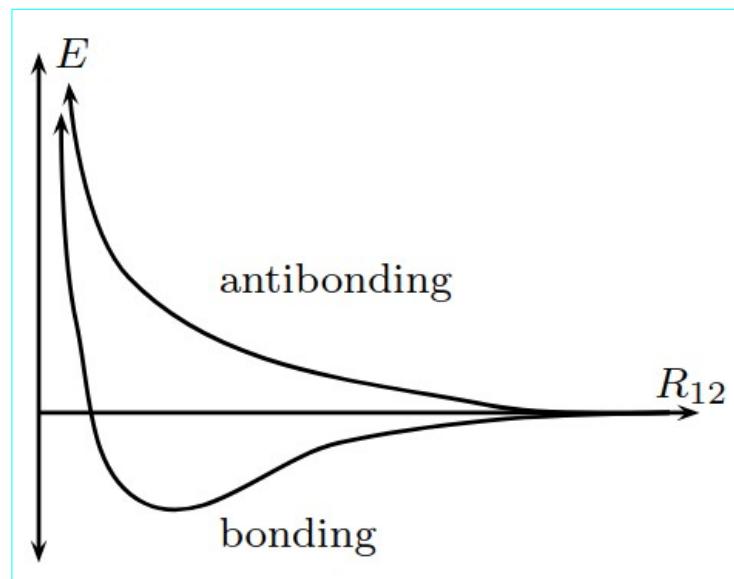
Kemialliset sidokset: Kovalentti sidos

Atomien orbitaalit muodostavat sitovan ja ei-sitovan tilan. Mutta miksi?

Tiukan sidoksen teoria

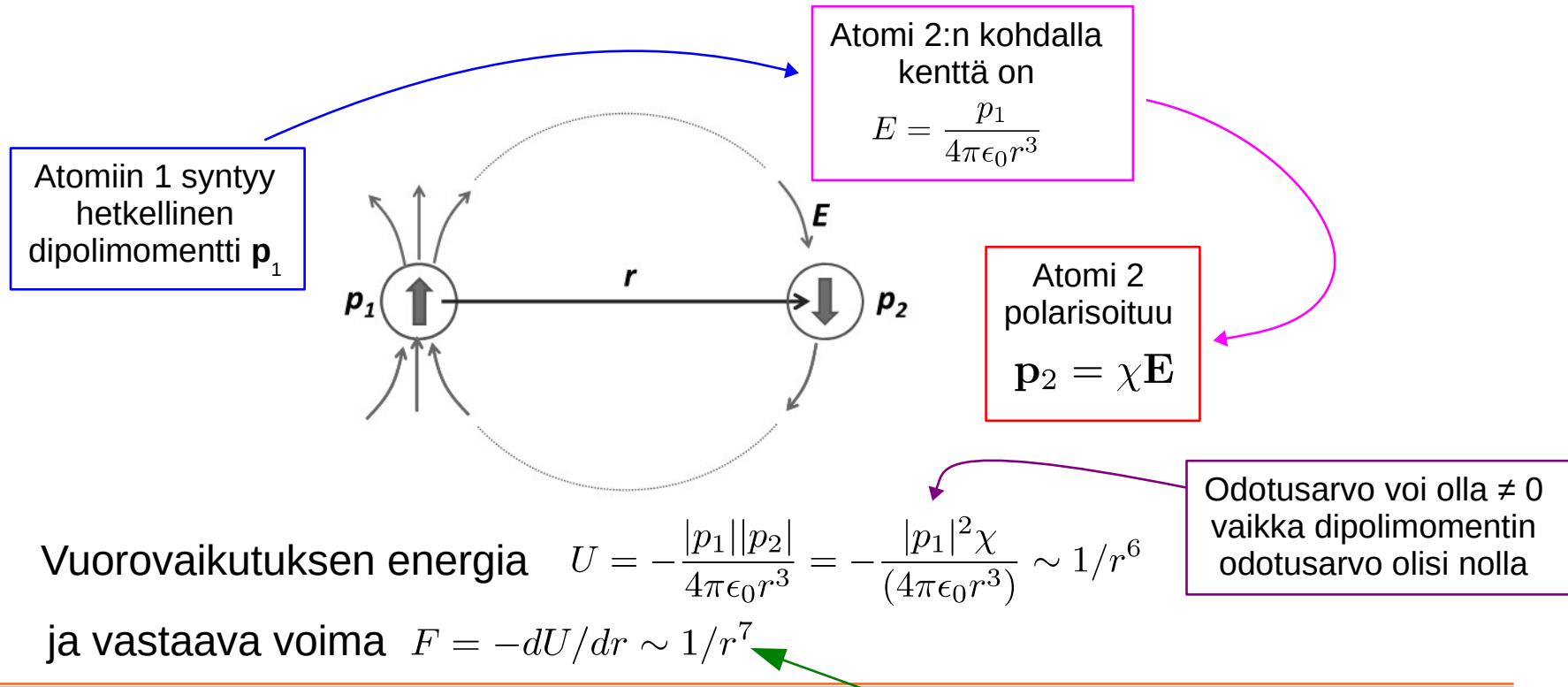

Realistisempi kuva

Kemialliset sidokset: van der Waalsin sidos

Hetkellinen dipoli atomissa 1 indusoi dipolin atomiin 2 → attraktio

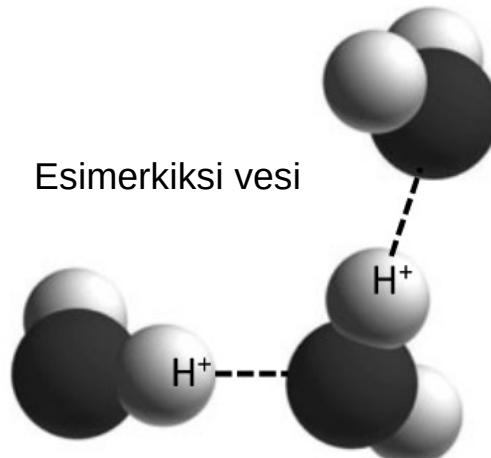

Kemialliset sidokset: metallisidos ja vetysidos

Metallisidos: Kuin kovalenttinien sidos mutta elektronin aaltofunktio leviää koko kiteeseen. Tämä on tärkeä asia ja siitä puhutaan lisää myöhemmin.

Vetysidos: Vedyn sitoutuessa kovalenttisesti syntyy usein dipoli. Vetysidokset syntyvät näiden dipolien vuorovaikutusesta

Esimerkiksi vesi

Water (H_2O)

tai muut
vastaavat

Ammonia (NH_3)

